

RELIGIOZITATEA GENERAȚIILOR POST-SOCIALISTE: MODERNITATEA RELIGIOSĂ A ADOLESCENȚILOR CLUJENI

Carmen Rus

The Religiosity of Post-Socialist Generations: The Religious Modernity of the Teenagers from Cluj (Abstract)

The process of secularization manifests itself in the Romanian cultural space as well. It is interesting to find out what the nature of this phenomenon is, after almost a half century of communist ideology. If the old political system succeeded in eliminating religious institutions from public life, what happened with the individual religious beliefs? Are they subject to the process of individualization and modernization or the religiosity of people is still one exclusively traditional?

The purpose of this paper is to identify the impact of secularization on the values of post-socialist generations and to understand the structural changes which traditional religion are undergoing. The main intention of my research is to identify the presence or the absence of the elements of religious modernity in the life of teenagers from the city of Cluj-Napoca. By religious modernization I understand the de-institutionalization of religious beliefs and practices, the rejection of the implication of the institution of Church in spheres of social life other than the spiritual ones and a separation of the spiritual and moral sphere.

Key words: secularization, post-socialist teenagers, Romania, religious modernity, individualization

Introducere

Timpe de câteva milenii oamenii au fost ființe profund religioase. Așa cum au realizat fondatorii sociologiei, credințele și practicile religioase au jucat un rol important în formarea, legitimarea și transformarea vieții sociale a umanității. Însă, rolul religiei în societate a început să se schimbe în mod dramatic în secolul al XX-lea când sociologii nu au putut să nu remarce declinul influenței religiei, în special implicarea în ceea ce privește organizațiile religioase (arătată întâi prin investigațiile cantitative cum ar fi rata frecventării bisericii). Astfel, intrarea în acest secol a fost dominată de un scepticism generalizat în ceea ce privea atât rolul cât și viitorul religiei în societatea modernă. Pentru a înțelege scăderea semnificației sociale a religiei sociologii religiei au conceput și utilizat termenul de *secularizare*. Acest concept poate fi interpretat în diferite forme, de la birocratizarea și raționalizarea societăților moderne, privatizarea practicilor și credințelor religioase, relația dintre stat și biserică, etc.

În timp ce primii sociologi credeau că sunt martori ai declinului și dispariției religiei, ceea ce se întâmpla în anii 1960 părea să contrazică această asumție. O dată cu protestul social și explorarea unor stiluri de viață alternative au venit Noile Mișcări Religioase, ideologiile New-Age și practici religioase și de vindecare neconvenționale. Însă, acestea nu contrazic, în mod obligatoriu teoriile secularizării, ci pun în lumină schimbările fundamentale suferite de practicile și credințele religioase în societățile moderne, cum ar fi privatizarea

religiei dar și individualismul și subiectivismul, utilitarismul și consumerismul care, de asemenea, au influențat religia în epoca modernă.

Astfel, începând cu anii '60 sociologia religiei avea să fie caracterizată de o mare dilemă: religia este menită să dispară din societățile umane odată cu modernitatea și cu post-modernitatea? Altfel spus: secularizarea este inerentă modernității și postmodernității?

Totuși, în această perioadă, societățile industriale avansate aveau să cunoască un interes sporit pentru religie ceea ce avea să elimine din discuție problema dispariției sacralului și să dea naștere unui nou subiect de dezbateri: care este semnificația *reînținerii sacralului*?

Problema reală a sociologilor religiei era de fapt legată de termenul *secularizare* asupra căruia nu se ajunsese la o definiție clară sau măcar la un consens. Astfel, nu a existat o *teorie a secularizării*, ci mai multe. Comte, Durkheim, Weber, Berger, Luckmann, Parsons, Wilson, Bruce, Casanova toți ar putea fi descriși ca fiind teoreticieni ai secularizării. Teoriile lor sunt variate, însă ceea ce au în comun este ceea ce se numește *teza diferențierii*: toate susțin faptul că instituțiile religioase și ne-religioase au devenit tot mai diferențiate de-alungul timpului, cel puțin în Vestul modern. Aceste teorii diferă, totuși, în ceea ce privește modul de a concepe efectele diferențierii sociale asupra relației dintre sferile religioase și cele ne-religioase și asupra intensității și caracterului religiozității individuale. Pentru a explica procesul de secularizare, aceștia iau patru poziții principale: *dispariția, declinul, privatizarea și transformarea* religiei.

Sociologii care aveau să aducă o contribuție decisivă la studiul secularizării, formulând o definiție cuprinzătoare și operativă a secularizării ce avea să elimine orice ambiguități care duceau la neînțelegerea fenomenului ce se petrecea în societățile moderne și post-moderne, sunt Luckmann și Berger.

Luckmann este adeptul tezei privatizării crezând că influența religiilor vechi este în scădere și în același timp e de părere că un grup de religii noi, personalizate vor umple acest gol. El sugerează că religiile viitorului vor fi compuse dintr-un amestec de "spiritualitate" individuală și fundamentalism nostalgic.

Argumentul pe care îl aduce Berger în *The Sacred Canopy*, poate fi văzut ca o combinație între teza *privatizării* și cea a *transformării*. Berger este de părere că religia tradițională continuă să aibă un impact la nivel public, dar el vede acest impact ca fiind relativ slab. În schimb, religia are cel mai mare efect în sfera privată. (Berger1990:133-4)

Așadar, secularizarea nu poate fi confundată cu dispariția religiei și cu atât mai puțin cu dispariția religiozității înțeleasă ca manifestare a predispoziției persoanei către sacru. În epocile modernă și post-modernă religia nu face decât să sufere niște transformări, în timp ce religiozitatea se dovedește a fi mai prezentă decât în oricare altă epocă precedentă.

Pentru o mai bună înțelegere a procesului de secularizare, Karel Dobbelaere (2002) propune o analiză multidimensională a conceptului. Astfel el distinge trei dimensiuni ale secularizării: *secularizare societală, secularizare organizațională și secularizare individuală*. Pentru studiul de față este importantă dimensiunea *secularizării individuale*.

În scrierile mai recente, discuția nu se referă atât de mult la cât de secularizată este societatea, cât la întrebarea dacă individul este secularizat. În planul vieții private, al credințelor religioase individuale se înregistrează o serie de transformări specifice. Unii autori afirmă că secularizarea nu a afectat decât sfera publică, iar religia s-a retras exclusiv în sfera privată. Însă, influența modernizării asupra credințelor religioase individuale nu poate fi ignorată. Modernitatea a acționat asupra credințelor religioase nu numai prin scăderea practicii religioase, care poate fi considerată o manifestare în plan extern, public a religiozității ci și prin modificarea conținutului credințelor religioase și a poziției pe care o ocupă valorile religioase în sistemul valoric individual. Credințele religioase își pierd conținutul tradițional,

“tot mai mulți oameni cred în ceea ce vor ei să creadă nu în ceea ce le spune biserica”¹. Astfel că, religiozitatea modernă este caracterizată printr-o individualizare a credințelor. Pentru a exprima transformarea religiei la nivel individual care este caracterizată de respingerea religiei dogmatice impusă de instituțiile bisericești, se utilizează termenul de *spiritualitate*. Acest concept sugerează faptul că indivizii își compun propria credință, selectând sau creând rituri care se potrivesc credințelor lor. Astfel că, se ajunge să fie îmbinate elemente care provin din diferite tradiții și sisteme religioase. Elementele creștinismului sunt îmbinate cu credințe Budiste sau cu anumite practici și credințe magice (astrologia, chiromanția, credința în telepatie, vrăji). În viziunea lui Luckmann (1967:27 apud Dobbelaere), în societatea modernă avea să apară “o nouă formă de religie, o formă de religie nespecializată instituțional care are un construct privat”.

Conceptul de religiozitate individuală: un concept greu de definit

Sociologia a întâmpinat și întâmpină în continuare dificultăți majore în ceea ce privește definirea și circumscrierea fenomenului religios. Acest lucru s-a datorat faptului că religia, spre deosebire de alte instituții sociale, trimite la o realitate meta-empirică, ceea ce este destul de problematic pentru o știință precum sociologia.

În ultimii ani, sociologii au încercat să înțeleagă impactul pe care religia îl are asupra societății studiind atitudinile și credințele religioase ale indivizilor. Însă, o problemă a acestor studii este legată de faptul că acestea nu erau interesate de religia individuală *per se*, ci de generalizări ale religiozității grupului extins. Astfel, aceste cercetări izolau anumite aspecte măsurabile ale religiei individuale, punându-le mai apoi împreună și formând o imagine a grupului mai larg.

O a doua mare problemă în încercarea de a măsura religiozitatea este în legătură cu crearea de definiții operaționale măsurabile ale conceptelor de *religie* și *religiozitate*. Utilizând definițiile substantive ale religiei, cele mai multe încercări de a măsura religiozitatea individuală o definesc în termenii modelelor oficiale ale religiilor organizate. În cadrul acestui tip de definiție, *religia* se referă la afilierea respondentului față de un sistem de credințe identificabil din punct de vedere instituțional. Iar *religiozitatea* se referă la intensitatea angajamentului față de acest sistem de credințe exprimat prin atitudini și comportamente identificabile instituțional. Această modalitate de “a vedea” este, de fapt, o modalitate de “a nu vedea”. Perspectiva religiei oficiale se concentrează asupra conceptelor de religie și religiozitate dar, în același timp, face invizibile alte moduri de exprimare a religiei și religiozității. Astfel, o problemă în măsurarea religiozității este operaționalizarea conceptului în așa fel încât să se ia în calcul toate modurile de a fi religios. Așa cum indivizii selectează diferite credințe și practici ale religiei oficiale cu care sunt de acord, tot așa aleg diferite moduri de a fi religioși. O expresie a religiozității poate fi frecventarea bisericii, alta viziunea de emisiuni cu tematică religioasă. Pentru unii activismul social poate fi o expresie esențială a religiozității. În consecință, este dificil să descriem religia individuală doar din perspectiva religiei oficiale căreia îi aparțin indivizii.

Religia ne-oficială este “un set de credințe și practici religioase și cvasi-religioase care nu sunt acceptate, recunoscute sau controlate de grupuri religioase oficiale. În timp ce religia oficială este relativ organizată și coerentă, religia ne-oficială conține un set de credințe

¹ Peter Ester și alții, Loek Halman, Ruud de Moor (coord.), *The Individualizing Society – Value Change in Europe and North America*, Tilburg University Press, Tilburg, 1993, p.9 *apud* Mălina Voicu *Modernitate religioasă în societatea românească*, Sociologie românească, 2001, 1-4, p.72

și obiceiuri neorganizate, inconsistente, eterogene și schimbătoare”². Una din formele pe care le ia religia ne-oficială (sau religia populară) este cea compusă dintr-o varietate de credințe și practici magice și superstiții. Multe superstiții sunt legate de problemele mundane și reprezintă o încercare de a stăpâni sau explica mediul înconjurător al fiecăruia. Alte credințe și practici sunt preocupate de paranormal. Explicațiile extraștiințifice sunt de asemenea conținute de religia ne-oficială. Acestea sunt moduri de a interpreta și influența mediul natural și cel social dar care nu sunt acceptate de grupurile religioase oficiale sau de cele științifice. Aici sunt incluse credința în astrologie, numerologie, cartomație, ghicitul în palmă, amulete, vrăji, vrăjitorie.

Pentru a putea realiza un studiu sistematic al fenomenului religios, în ultimele două decenii, sociologii au recurs la analiza multidimensională a religiozității. Astfel s-au stabilit ca dimensiuni ale religiozității, ce pot fi regăsite în orice religie, următoarele dimensiuni: *dimensiunea doctrinală* (se referă la credințele privind sacralul în sensul de înțelegere și acceptare ale adevărilor privitoare la Dumnezeu, lume, ființa umană, și de comportamente etice care derivă din asumarea respectivelor credințe), *dimensiunea rituală* (se referă la practicile culturale religioase publice și private: rituri și respectiv rugăciuni), *dimensiunea organizatorie* (se referă la manifestările comportamentale de apartenență și implicare a persoanei în comunitatea ecleziastică) și *dimensiunea morală* (se referă la comportamentul moral ca influență a religiei asupra atitudinilor și, la un nivel mai general, asupra vieții de zi cu zi a credincioșilor)³.

Analizând religiozitatea românilor în perioada post-comunistă, Sorin Gog identifică – în articolul “The Construction of the Religious Space in Post-socialist Romania” (2006) – trei subdimensiuni ale religiozității care sunt afectate de secularizare. Acestea sunt *credințele religioase* (care pot fi tradiționale, netradiționale, sincretice, magice sau inexistente), *exprimarea instituțională a credințelor religioase* (care poate fi exprimată prin frecventarea bisericii, diverse atitudini față de instituțiile religioase și de reprezentanții acestora) și *comportamentul practic* (care se referă la valorile morale ce sunt legitimate de o atitudine religioasă) (S.Gog, 2006:38). În opinia lui Bryan Wilson (2000), religia era ideologia comunității. În toate contextele vieții tradiționale se putea observa cum simbolismul și ritualurile religioase erau folosite pentru a celebra și legitima viața locală. “Cel puțin în formele sale mai înalte, religia prescria sau sugera o etică a comportamentului social și oferea o bază pentru așteptări morale comune și predici moralizatoare”⁴.

Modernitatea religioasă în rândul adolescenților clujeni

Perioada adolescenței fiind foarte expusă și deschisă la nou, este una marcată de căutări, chiar și în domeniul religiozității. Pe lângă educația religioasă, tinerii primesc și cunoștințe științifice laice și informații cu privire la elemente ce țin de religia ne-oficială (astrologie, paranormal, magie, superstiții, reîncarnare, etc). În aceste condiții, tinerii pendulează între cele două forme de religie: oficială și ne-oficială, neexcluzându-le pe nici una, ci mai degrabă îmbinându-le. (E. Balica, 2003) Astfel, este interesant de văzut cum se îmbină aceste forme de religiozitate și care este religiozitatea individuală a adolescenților ce rezultă din această îmbinare.

² McGuire, Meredith G, *Religion: The Social Context*, Wadsworth Publishing Company, Belmont, California, 1992, p. 104

³ Scarvaglieri, Giuseppe, *La religione in una societa in trasformazione*. Lucca, 1977, p. 33-40 apud Elena Ghiorghiu, op. cit. p.108

⁴ Wilson, Bryan, *Religia din perspectivă sociologică*, Editura Trei, București, 2000, p. 183

Unul din scopurile acestui articol este să văd dacă în societatea românească și în special în rândul adolescenților există o tendință a modernității religioase prin individualizarea credințelor. Este de așteptat ca, la nivelul credințelor religioase să coexiste credințele tradiționale cu elemente ale modernității religioase. Astfel, una din ipotezele lansate este aceea a existenței elementelor de modernitate religioasă la nivelul religiozității adolescenților clujeni. Pentru realizarea scopului acestui articol voi încadra analiza religiozității tinerilor din Colegiul Național "Emil Racoviță" în cadrul mult mai larg al populației românești cuprinse în studiul EVS 1999. De asemenea, voi face o comparație între un liceu de tip laic și unul de tip confesional în ceea ce privește manifestarea religiozității și caracteristicile ei, precum și o analiză comparativă între religiozitatea tinerilor din două licee de confesiuni diferite (ortodoxă și neoprotestantă).

Dar modernitatea religioasă nu se manifestă doar la nivelul credințelor, ci și în ceea ce privește dimensiunea rituală, cea morală și la nivelul percepției implicării Bisericii în alte sfere ale vieții decât cea spirituală. Astfel, celelalte ipoteze lansate cu privire la adolescenții din liceul laic, se referă la o scădere a practicii religioase publice și o creștere a celei private, la manifestarea unui comportament practic ce nu mai este legitimat de religie și la considerarea ca fiind nelegitimă implicarea instituțiilor religioase în sfera publică.

Pentru realizarea obiectivelor propuse, am apelat la metoda anchetei, aplicând chestionare la toți anii de studiu din trei licee din Cluj-Napoca, unul de tip laic – Colegiul Național "Emil Racoviță" – și două de tip confesional – Seminarul Teologic Liceal Ortodox și Seminarul Teologic Liceal Neoprotestant. Astfel că, am raportat modul de manifestare al religiozității într-un mediu laic la cel dintr-un mediu religios. În plus, pentru contextualizarea datelor, am analizat și baza de date *European Values Survey* din 1999 cu privire la România.

Mai mult de jumătate din adolescenții chestionați se consideră o persoană religioasă (62,4%) și sunt de părere că găsesc sprijin și forță în religie (58,2%) (Tabel nr.1 și 2). Dar oare această religiozitate se află doar la nivel nominal sau ea se manifestă și la nivelul credințelor, a practicilor religioase și a atitudinilor morale susținute de Biserică? Aceasta este întrebarea la care voi încerca să răspund în continuare.

În plus, voi urmări dacă religiozitatea acestor tineri conține elemente ce țin de religia ne-oficială, altfel spus, voi încerca să vad dacă se poate vorbi de o modernitate religioasă individuală. "Modernitatea religioasă reprezintă posibilitatea individului de a-și construi propria credință religioasă pornind de la elementele care îi sunt oferite pe <piața bunurilor religioase>. Modernitatea religioasă presupune îndepărtare de la credințele tradiționale și instituția religioasă tradițională"⁵. Pentru a investiga modernitatea credinței religioase voi utiliza variabilele care surprind acea latură a modernității care se referă la acceptarea unor credințe religioase care nu aparțin creștinismului tradițional. Elementele de deviere de la creștinismul tradițional sunt credința în telepatie, în reîncarnare, în practicile Yoga, în ghicitul viitorului, în horoscop, în vrăjitorie, în puterea talismanelor, concepția existenței unui Spirit sau Forța a vieții mai mult decât a unui Dumnezeu personal și întrupat, credința că după moarte vom fi reîncarnați sau vom trăi cu toții o formă superioară și eternă de viață (ca alternativă la variantele că vom merge fie în rai fie în iad sau că vom merge toți în rai).

Alte caracteristici ale modernității religioase individuale sunt scăderea practicii religioase publice și creșterea celei private (rugăciune, meditații), neacceptarea implicării religiei în problemele legate de familie, politică, viața societății și de-moralizarea comportamentului practic.

⁵ Voicu, Mălina, *Modernitate religioasă în societatea românească*, Sociologie românească, 2001, 1-4, p.78

Tabelul nr. 1 Găsiți sprijin și forță în religie?

Găsiți sprijin și forță în religie?	DA %	NU %
Societatea românească per ansamblu	79,8	12,3
Liceenii "Colegiului Emil Racoviță" din Cluj-Napoca	58,2	17,0

Tabelul nr. 2 Indiferent dacă mergeți sau nu la biserică ați putea spune că sunteți...

	Seminarul Teologic Ortodox %	Liceul Național "Emil Racoviță" %
O persoană religioasă	75,8%	62,4
Nu sunt o persoană religioasă	5,5%	23,0
Un ateu convins	0,6%	1,2

Religia și credințele religioase: dimensiunea doctrinală

În primul rând, rezultatele obținute în urma analizei datelor arată că este vorba de o de-creștinizare a credințelor religioase. Datele care susțin acest lucru, arată că dintre cei 87,9% care cred în Dumnezeu, doar un procent de 33,1% îl concep pe acesta ca pe un Dumnezeu întrupat, cei mai mulți dintre ei crezând într-o Forță sau Spirit al vieții. (Tabel nr.3 și nr.4) Totodată, doar 20% dintre tineri cred că după moarte vom merge fie în rai, fie în iad așa cum afirmă credința creștină tradițională. O mare parte sunt de părere că moartea nu este sfârșitul vieții însă nu știu exact ce se va întâmpla. (Tabel nr. 5)

Tabelul nr. 3 Credințe ale religiei oficiale

Credeți sau nu că există...?	Semin. Teologic Ortodox		Colegiul "E. Racoviță"	
	DA %	NU %	DA %	NU %
Viața după moarte	84,2	4,2	69,1	10,4
Iadul	90,3	1,8	66,1	13,9
Raiul	90,3	1,2	70,9	10,9
Păcat	88,5	3,6	81,8	10,3
Dumnezeu	92,7	0,6	87,9	5,5

Tabelul nr. 4 Asocierea variabilei Credința în existența lui Dumnezeu și Specificul credinței la nivelul liceenilor clujeni

Care din următoarele afirmații reprezintă mai adecvat convingerile dvs. religioase	DA, cred că există Dumnezeu		
	Sem. Teologic Ortodox %	Sem. Teologic Neoprotestant %	Lic. "E. Racoviță" %
Cred într-un Dumnezeu personal și întrupat cu care poți avea o relație personală	70,9	90,4	33,1
Cred într-un Spirit sau Forță a vieții	10,8	2,4	42,1
Nu știu ce să cred	5,4	1,8	11
Nu cred că există Dumnezeu, Spirit sau Forță a vieții	0	0	0,7

În schimb, în liceele confesionale, dintre cei care cred în existența lui Dumnezeu, 70,9% în liceul ortodox și respectiv 90,4% în liceul neoprotestant îl percep în felul în care spune credința tradițională. (Tabel nr. 4)

Tabelul nr. 5 Ce credeți că se va întâmpla după moarte?

Ce credeți că se va întâmpla după moarte?	Sem. Teologic Ortodox %	Lic. "E. Racoviță" %
Nu se întâmplă nimic, moartea este sfârșitul vieții	3	6,1
Moartea nu este sfârșitul vieții însă nu știu exact ce se întâmplă	23	37,6
Vom merge fie în iad, fie în rai	55,2	20
Vom merge cu toții în rai	0,6	0
Vom fi reîncarnați	0,6	4,8
Vom trăi cu toții o formă superioară și eternă de viață	10,3	10,3
Nu știu dacă există ceva după moarte	2,4	9,7

Discrepanța întâlnită în mediul laic, între apartenența religioasă declarată și credințele pe care aceștia le împărtășesc, indică faptul că tinerii nu mai acceptă doctrinele

fundamentale ale bisericii deși continuă să aibă o orientare religioasă asupra vieții. De aceea, putem vorbi deci de o de-creștinizare a credințelor religioase.

Practici și comportamente religioase: dimensiunea rituală

În al doilea rând, apartenența religioasă a tinerilor din mediul laic se dovedește a fi una nominală și din punct de vedere al practicii religioase. Datele indică, pe de o parte, o participare destul de scăzută la riturile religioase publice, iar pe de altă parte un nivel crescut

Tabelul nr. 6 Frecventarea bisericii

În afară de nunți, înmormântări și botezuri, cât de des mergeți la biserică?	Sem. Teologic Ortodox %	Liceul "Emil Racoviță" %
De mai multe ori pe săptămână	83,6	4,2
O dată pe săptămână	10,9	15,8
O dată pe lună	2,4	27,9
Doar de Crăciun și de Paște	0,6	22,4
O dată pe an	-	13,3
O dată la câțiva ani	-	3,6
De fapt, niciodată	0,6	3

al manifestărilor religioase private (rugăciunea). Doar 15,8% frecventează biserica o dată pe săptămână și 89,1% obișnuiesc să se roage, 44,8% rugându-se în fiecare zi, în afara serviciilor religioase. (Tabel nr.5,6,7)

În schimb, așa cum era de așteptat, în cazul adolescenților din mediul confesional, datele arată un nivel mult mai crescut la nivelul practicilor religioase publice; majoritatea dintre ei (83,6%), frecventează biserica de mai multe ori pe săptămână. Însă, la nivelul practicilor religioase private diferența este nesemnificativă: 97,6% dintre adolescenții din mediul confesional se roagă lui Dumnezeu, 57% rugându-se în fiecare zi, înafara serviciilor religioase. (Tabel nr. 5,6,7)

Tabelul nr. 7a Practica rugăciunii

Aveți momente în care vă rugați?	Seminarul Teologic Ortodox %	Liceenii din Colegiul "Emil Racoviță" %
Da	97,6	89,1
Nu	1,2	7,9

Tabelul nr. 7b Frecvența rugăciunii

Cât des vă rugați lui Dumnezeu în afara serviciilor religioase?	Semin. Teologic Ortodox %	Liceenii din Colegiul "Emil Racoviță" %
În fiecare zi	57,0	44,8
De câteva ori pe săptămână	23,6	21,8
O dată pe săptămână	5,5	3,6
Cel puțin o dată pe lună	1,2	3,6
De mai multe ori pe an	-	5,5
Mai rar	10,3	12,1
Niciodată	-	5,5

Astfel, se poate afirma că, în cazul adolescenților din mediul laic, există și la nivelul dimensiunii rituale aspecte ce țin de modernitatea religioasă individuală și anume de-instituționalizarea experienței religioase și retragerea ei în sfera privată. Prin de-instituționalizarea experienței religioase înțeleg procesul prin care modurile de manifestare a religiozității nu mai sunt dictate de comunitatea religioasă ci de indivizii înșiși.

Implicarea Bisericii în viața socială

În al treilea rând, modernitatea religioasă se manifestă și printr-o acceptare mai redusă a implicării Bisericii în celelalte sfere ale vieții publice. Astfel, cu cât sunt mai puține domeniile în care tinerii acceptă implicarea instituțiilor bisericești, cu atât este mai ridicat gradul de modernitate la nivelul religiozității acestora. Rezultatele arată că implicarea religiei în fiecare sferă a vieții publice nu mai este acceptată în rândul tinerilor din mediul laic. Ei acceptă implicarea religiei doar la nivel individual, în chestiunile ce țin de spiritualitate (90,3%) și o resping în problemele sociale (55,2%), familiale (44,2%) și politice. Este evident că în ceea ce privește secularizarea spațiului public, valorile împărtășite de adolescenții din liceul laic clujean sunt orientate spre modernism. (Tabel nr. 8)

Tabelul nr. 8 Implicarea Bisericii în diferite sfere ale vieții sociale

Cred că biserica ar trebui să se implice în...	Sem. Teologic Ortodox %	Liceul "Emil Racoviță" %
Problemele morale și nevoile individului	67,9	61,2
Problemele vieții de familie	61,8	35,6
Nevoile spirituale ale oamenilor	90,3	90,3
Problemele sociale din țară	38,2	26,1

Tinerii de la Seminarul Teologic Ortodox găsesc în mai mare măsură legitimă implicarea bisericii în diferitele sfere ale vieții sociale decât cei din liceul laic. Ei sunt de

acord în proporție de 67,9% cu implicarea Bisericii în ceea ce privește problemele morale și nevoile individului, și în proporție de 61,8% cu implicarea acesteia în problemele vieții de familie. În ceea ce privește nevoile spirituale ale indivizilor, elevii celor două licee sunt de acord în aceeași măsură: 90,3% în ambele cazuri. Și în cazul problemelor sociale din țară asemănarea este destul de mare: ambele populații găsesc mai puțin legitimă implicarea Bisericii în aceste probleme (liceul teologic – 38,2% iar cel laic – 26,1%).

Tabelul nr. 9 Importanța pentru o căsnicie fericită ca cei doi să aibă aceleași convingeri religioase

Pentru ca o căsătorie să fie reușită credeți că este foarte important, destul de important sau puțin important ca cei doi....	Sem. Teologic	Liceenii din Colegiul
	Ortodox %	“Emil Racoviță” %
Foarte important	55,8	9,7
Destul de important	24,8	28,5
Putin important	10,3	28,5
Nu are nici o importanță	6,7	32,1

Cea mai mare diferență apare în legătură cu implicaerea instituțiilor religioase în problemele legate de viața familială. Acest lucru se poate observa și analizând datele din Tabelul nr. 9 cu privire la importanța pe care o dau elevii din cele două licee convingerilor religioase comune pentru a avea o căsnicie fericită. Pentru majoritatea elevilor de la Seminarul Teologic este foarte important (55,8%) sau destul de important (24,8%) ca cei doi să aibă aceleași convingeri religioase. Liceenii de la Colegiul “Emil Racoviță” însă, gândesc cu totul diferit: majoritatea dintre ei spun că nu are importanță (32,1%) sau că este puțin important (28,5%) ca persoanele casătorite să aibă aceleași convingeri religioase pentru a avea o căsnicie fericită.

Chiar dacă religiozitatea elevilor de la Seminarul Teologic Ortodox conține în mare măsură elemente ale creștinismului tradiționalist, ei susțin în proporție foarte mică implicarea clerului în viața politică. Pentru majoritatea dintre ei, preoții nu ar trebui să influențeze modul în care votează oamenii (49,1% sunt total de acord, 19,4% de acord) și nici deciziile politice (35,8%-total de acord și 20%-de acord). Însă, tot ei sunt de părere că politicienii care nu sunt credincioși nu ar trebui să ocupe funcții politice (30,9%-total de acord, 18,8%-de acord) și că ar fi mai bine pentru România dacă funcțiile publice ar fi ocupate mai ales de oameni credincioși (total de acord 39,4 și de acord 33,3%). Astfel, în rândul adolescenților de la Seminarul Teologic există o distincție între atitudinea față de implicarea clerului în politică și cea față de aderarea oamenilor politici la credința religioasă. Majoritatea celor intervievați resping amestecul oamenilor bisericii în sfera politică, însă sunt favorabili participării la viața politică a persoanelor credincioase.

Tabelul nr. 10 Acceptarea implicării Bisericii în viața politică de către liceenii din mediul laic

	Cu totul de acord	De acord	Nici de acord, nici împotriva	Împotriva	Cu totul împotriva
Politicienii care nu cred în Dumnezeu nu ar trebui să ocupe funcții publice	3,0	6,7	37,0	17,0	27,3
Preoții sau pastorii nu ar trebui să influențeze modul în care votează oamenii	61,2	20,0	7,3	2,4	2,4
Ar fi mai bine pentru România dacă funcțiile publice ar fi ocupate mai ales de oameni credincioși	6,1	13,9	35,2	16,4	17,0
Preoții sau pastorii nu ar trebui să influențeze deciziile politice	51,5	17,6	21,2	3,1	0,6

În cazul tinerilor din liceul laic, sunt respinse ambele idei. Ei resping ideea implicării preoților în viața politică (în modul în care votează oamenii sau în deciziile politice) dar și opinia conform căreia ar fi mai bine dacă funcțiile publice ar fi ocupate de oameni credincioși. Acest lucru se poate explica prin faptul că religiozitatea și credința sunt considerate a aparține sferei private, individuale. Însă, este foarte interesant faptul că în rândul elevilor din ambele licee, deși există o respingere a implicării preoților în viața politică (datele din Tabel nr.10 și 11) și cea publică aceștia acceptă în mare măsură implicarea bisericii în soluționarea problemelor de ordin moral. (Tabel nr.8)

Comportamentul practic: dimensiunea morală

În al patrulea rând, fragmentarea sistemului de valori al persoanei este tot o consecință a modernității al cărei rezultat este separarea sferei valorilor religioase de cele morale. Datele arată că și la nivelul comportamentului practic există elemente ce țin de modernitatea religioasă deoarece comportamentul tinerilor din liceul laic clujean este destul de puțin influențat de valorile religioase. Dintre tinerii chestionați, un procent foarte mic declară că sunt împotriva eutanasierii, avortului, homosexualității și relațiilor sexuale întâmplătoare. Faptul că aceste comportamente și atitudini vehement condamnate de Biserică nu sunt în mare măsură condamnate și de tinerii cuprinși în cercetare, relevă un alt aspect ce ține de modernitatea religioasă și anume ruptura între dimensiunea spirituală și cea morală. Astfel, se poate spune că există o nevoie de spiritualitate în rândul tinerilor, însă această spiritualitate nu mai are nici o relevanță practică.

Tabelul nr. 11 Acceptarea implicării Bisericii în viața politică de către liceenii din mediul confesional

	Cu totul de acord	De acord	Nici de acord, nici împotrivă	Împotrivă	Cu totul împo trivă
Politicienii care nu cred în Dumnezeu nu ar trebui să ocupe funcții publice	30,9	18,8	27,3	4,2	5,5
Preoții sau pastorii nu ar trebui să influențeze modul în care votează oamenii	49,1	19,4	9,7	7,3	4,8
Ar fi mai bine pentru România dacă funcțiile publice ar fi ocupate mai ales de oameni credincioși	39,4	33,3	14,5	1,8	1,8
Preoții sau pastorii nu ar trebui să influențeze deciziile politice	35,8	20,0	20,6	6,7	6,1

Analizând rezultatele, putem spune că există o diferență semnificativă între elevii celor două licee, mai ales în ceea ce privește comportamentele respinse cu vehemență de Biserică și chiar și cele legate de familie. Astfel, putem afirma că pentru tinerii din liceul teologic comportamentul moral este în mai mare măsură legitimat de religie decât în cazul celor din liceul laic. (Vezi anexa 1, tabelele nr. 1 și 2)

Elemente de religiozitate ne-oficială

Un alt indicator al modernității religioase este acceptarea unor elemente de credință religioasă care nu aparțin creștinismului. Aceste forme alternative de religiozitate sunt credința în telepatie, în reîncarnare, în practicile Yoga, în ghicitul viitorului, în vrăjitorie, în horoscop sau în puterea unui talisman. Cele mai acceptate credințe sunt cele legate de telepatie (43,6%), cele legate de practicile Yoga (43,6%) și horoscop (34,5%). Credințele cel mai puțin acceptate sunt cele în ghicitul viitorului (9,7%), în vrăjitorie (14,5%) și reîncarnare (20,6%). (Tabel nr. 12)

În același timp, foarte puțini dintre liceenii chestionați au un obiect (talisman) care să le aducă noroc (20,6%) iar majoritatea cred că un astfel de obiect nu îi poate proteja sau ajuta.

Tabel nr. 12 Credința în formele alternative de religiozitate

Credeți în ...?	Semin. Teologic Ortodox		Sem. Teologic Neoprotestant	
	DA %	NU %	DA%	NU%
Telepatie	43,6	23,0	18,8	41,2
Reîncarnare	20,6	44,8	5,5	64,2
Practicile Yoga	43,6	31,5	8,5	81,2
Ghicitul viitorului	9,7	72,1	4,8	84,2
Horoscop	34,5	43,0	25,5	58,2
Vrăjitorie	14,5	73,9	4,8	88,5

În urma rezultatelor obținute se observă că ponderea celor care au în sistemul lor de credințe elemente ce țin de religia ne-oficială este destul de scăzută și că orientarea predominantă nu este cea spre modernism religios. Totuși, putem spune că există elemente de modernitate religioasă în rândul liceenilor din Colegiul “Emil Racoviță” dar că acestea coexistă cu sisteme de credințe religioase de tip tradițional. Adolescenții din liceul laic își conturează o religie a lor, personală îmbinând diferitele elemente de pe piața bunurilor religioase. Ei îmbină atât elemente ce țin de religia oficială căreia îi aparțin, cât și elemente aparținând altor religii sau religiei populare (comune). În schimb, tinerii din liceul teologic își conturează religia (cel puțin din punct de vedere al dimensiunii doctrinale și ritualice) în limitele religiei ortodoxe.

Comparație între manifestarea religiozității elevilor Seminarului Teologic Ortodox și a elevilor Seminarului Teologic Neoprotestant

În urma analizării bazelor de date ale celor două licee confesionale – ortodox și neoprotestant – am observat că, deși în ambele cazuri elevii au fost socializați într-un mediu creștin tradițional, există unele diferențe în ceea ce privește dimensiunea doctrinală a religiozității lor. Adolescenții neoprotestanți cred în mai mare măsură în credințele religioase specifice (rai, iad) și într-un Dumnezeu personal și întrupat decât tinerii ortodocși. (Tabel nr. 13)

Tabelul nr. 13 Credeți sau nu că există....?

Credeți sau nu că există...?	Semin. Teologic Ortodox		Sem. Teologic Neoprotestant	
	DA %	NU %	DA%	NU%
Viața după moarte	84,2	4,2	94,1	2,7
Iadul	90,3	1,8	94,1	2,2

Raiul	90,3	1,2	95,1	2,2
Păcat	88,5	3,6	91,9	3,2
Dumnezeu	92,7	0,6	90,3	3,5

Totuși, liceenii neoprotestanți arată o toleranță mult mai mare față credințele altor religii decât cei ortodocși. Cei mai mulți dintre ei sunt de acord cu afirmația că atât timp cât crezi cu adevărat nu contează religia, în timp ce cei mai mulți dintre liceenii ortodocși intervievați nu sunt de acord cu această afirmație. Totodată, majoritatea dintre tinerii neoprotestanții sunt total împotriva părerii conform căreia doar învățăturile religiei lor sunt cele adevărate, în timp ce liceenii din liceul teologic ortodox sunt în cea mai mare măsură de acord cu această afirmație. În același timp, liceenii din ambele licee teologice resping formele alternative de religiozitate. (Tabel nr. 14)

Tabelul nr. 14 Sunteți de acord cu afirmațiile următoare?

Dacă crezi cu adevărat, nu contează religia	Deloc	Mai puțin de acord	Mai degrabă de acord	Total de acord
Seminarul Teologic Neoprotestant %	9,7	18,4	17,8	48,1
Seminarul Teologic Ortodox %	29,1	36,4	8,5	15,2
Doar învățăturile religiei mele sunt cele adevărate	Deloc	Mai puțin de acord	Mai degrabă de acord	Total de acord
Seminarul Teologic Neoprotestant %	47,6	24,9	11,4	9,7
Seminarul Teologic Ortodox %	19,4	17,0	17,6	33,3

La nivelul practicilor și comportamentelor religioase, nu s-au înregistrat diferențe semnificative între cele două populații. În ambele cazuri se acordă o importanță deosebită atât riturilor religioase publice cât și celor private.

În cazul implicării Bisericii în viața publică, singura diferență este cea cu privire la implicarea acesteia în problemele sociale din țară. Tinerii de la liceul neoprotestant acceptă într-o mai mare măsură implicarea Bisericii în celelalte sfere ale vieții. (Tabel nr.15)

Tabelul nr. 15 Implicarea Bisericii în diferitele sfere ale vieții

Cred că biserica ar trebui să se implice în...	Semin. Teologic Ortodox %	Semin.teologic Neoprotestant %
Problemele morale și nevoile individului	67,9	81,6
Problemele vieții de familie	61,8	76,2

Nevoile spirituale ale oamenilor	90,3	96,2
Problemele sociale din țară	38,2	61,1

Însă, în ceea ce privește sfera politică, opinia dominantă a elevilor de la ambele licee teologice este că politicienii care nu sunt credincioși nu ar trebui să ocupe funcții politice, iar cei care ocupă funcții politice ar trebui să fie religioși. Și în ceea ce privește influențarea modului de votare al oamenilor, elevii din cele două licee gândesc aproximativ în aceeași direcție: majoritatea dintre ei nu acceptă ca preoții sau pastorii să influențeze modul în care votează oamenii. (Tabel nr. 16)

Tabelul nr. 16 Implicarea Bisericii în sfera politică (Liceenii Neoprotestanți)

	Cu totul de acord	De acord	Nici de acord, nici împotriva	Împotriva	Cu totul împotriva
Politicienii care nu cred în Dumnezeu nu ar trebui să ocupe funcții publice	27,6	22,2	28,6	8,1	3,8
Preoții sau pastorii nu ar trebui să influențeze modul în care votează oamenii	27,6	25,4	24,9	6,5	4,3
Ar fi mai bine pentru România dacă funcțiile publice ar fi ocupate mai ales de oameni credincioși	60,0	23,2	10,8	1,6	0,5
Preoții sau pastorii nu ar trebui să influențeze deciziile politice	14,1	17,8	25,9	24,3	2,7

La nivelul dimensiunii morale, există diferențe destul de mari între elevii celor două licee confesionale. Datele arată că în cazul adolescenților de la Seminarul Teologic Neoprotestant comportamentul practic este în mai mare măsură influențat de religie. Majoritatea comportamentelor imorale cuprinse în chestionar sunt în proporție mai mare respinse de aceștia decât de elevii de la Seminarul Ortodox. Singurele asemănări sunt în ceea ce privește comportamentele și atitudinile față de instituțiile statului, divorțul și eutanasierea. (Anexa 1, Tabel nr.2 și 3)

Un punct comun la toate populațiile studiate în această lucrare, relevat de datele obținute, este acela al fragmentării sistemului de valori al indivizilor, adică separarea valorilor care guvernează anumite domenii ale vieții. Această fragmentare a valorilor reprezintă o consecință a modernității. Chiar dacă, per ansamblu, toate aceste populații studiate conțin mai

multe elemente ale religiozității tradiționale, în ceea ce privește secularizarea spațiului public se pare că valorile împărtășite sunt orientate spre modernism.

Concluzii

În primul rând, rezultatele obținute în urma cercetării arată că, în rândul adolescenților clujeni, deși, la nivel declarativ, religiozitatea acestora prezintă elemente ale creștinismului tradițional, acestea se împletesc cu elemente ale modernismului religios. Aceștia continuă să aibă o orientare religioasă asupra lumii, însă nu mai acceptă doctrinele fundamentale ale bisericii. Discrepanța întâlnită în mediul laic, între apartenența religioasă declarată și credințele pe care aceștia le împărtășesc ne indică faptul putem vorbi de o de-creștinizare a credințelor religioase.

În al doilea rând, apartenența religioasă a tinerilor din mediul laic se dovedește a fi una nominală și din punct de vedere al practicii religioase. Datele indică, pe de o parte, o participare destul de scăzută la riturile religioase publice, iar pe de altă parte un nivel crescut al manifestărilor religioase private (rugăciunea). Acest fapt ne deremină să afirmăm că și la nivelul practicii religioase există elemente ale modernității religioase și anume de-instituționalizarea experienței religioase și retragerea ei în sfera privată.

În al treilea rând, modernitatea religioasă se manifestă și printr-o acceptare mai redusă a implicării Bisericii în celelalte sfere ale vieții publice. În ceea ce privește rolul instituțiilor religioase în spațiul public, am observat, în urma analizei rezultatelor obținute, că majoritatea persoanelor chestionate găsesc nelegitimă implicarea acestora în alte probleme decât cele ce țin de spiritualitatea și comportamentul moral al indivizilor.

În al patrulea rând, fragmentarea sistemului de valori al persoanei este tot o consecință a modernității al cărei rezultat este separarea sferei valorilor religioase de cele morale. Datele arată că și la nivelul comportamentului practic există elemente ce țin de modernitatea religioasă deoarece comportamentul adolescenților clujeni este destul de puțin influențat de valorile religioase.

Un alt indicator al modernității religioase este acceptarea unor credințe religioase care nu aparțin creștinismului. Datele obținute în urma cercetării confirmă faptul că adolescenții cuprinși în analiză își conturează o religie a lor, personală îmbinând diferitele elemente de pe piața bunurilor religioase.

În concluzie, așa putea spune că, spre deosebire de generațiile anterioare, tinerii socializați în perioada post-socialistă manifestă o tendință clară de secularizare. Aceasta ia forma unei modernizări religioase ce se manifestă prin de-instituționalizarea credințelor și practicilor religioase, prin respingerea implicării instituției Bisericii în alte sfere ale vieții sociale decât cele ce țin de spiritualitate și printr-o separare a sferei spirituale de cea morală.

Bibliografie

Balica Ecaterina, *Tinerii și formele marginale de religiozitate. Analiză comparativă România-Ungaria*, în I. Bădescu, Gh. Siseștean, D. Abraham, C. Buruiiană, *Țăranii și noua Europă*, Ed. Mica Valahie, București, 2003

Bell, Daniel, *The Return of the Sacred? The Argument on the Future of Religion*, British Journal of Sociology, Volume 28, no.4, December, 1977

Berger, Peter L.: *The Sacred Conopy. Elements of a Sociological Theory of Religion*, Anchor Books, New York, 1990

Dobbelaere, Karel: *Secularization: An Analysis at Three Levels*, Presses Interuniversitaires Europeene – Pete Lang, Bruxelles, 2002;

- Durkheim, Emile: *Formele elementare ale vieții religioase*, Polirom, Iași, 1995
- Gog, Sorin, *The construction of the religious space in postsocialist Romania*, Journal for the Study of religions and Ideologies, nr. 15, Winter 2006, p. 37-53;
- Gorski, Philip S., *Historicizing the Secularization Debate: Church, State, and Society in Late Medieval and Early Modern Europe, CA. 1300 TO 1700*, American Sociological Review, 2000, vol.65 (February), p.138-167;
- Gheorghiu, Elena Iulia, *Religiozitate și creștinism în România postcomunistă*, Sociologie românească, Volum I, nr 3/2003;
- McGuire, Meredith G., *Religion: The Social Context*, Wadsworth Publishing Company, Belmont, California, 1992
- Stark, Rodney, *Secularization*, Sociology of Religion, Academic Research Library, 1999, 60:3, p. 247-273;
- Voicu, Mălina, *Modernitate religioasă în societatea românească*, Sociologie românească, 2001, 1-4, p.70-96;
- Wilson, Bryan, *Religia din perspectivă sociologică*, Editura Trei, București, 2000;

ANEXA NR.1

Tabel nr. 1 Dimensiunea morală – Colegiul “Emil Racoviță” Cluj-Napoca

În ce măsură sunteți de acord cu următoarele:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Să pretinzi de la stat beneficii pentru care nu ești îndreptățit	40,0	21,8	15,2	6,1	6,1	0,6	4,2	-	0,6	3,6
Să nu plătești taxele și inpozitele, dacă ai posibilitatea să nu le plătești	23,0	10,3	10,9	4,2	8,5	8,5	6,1	8,5	3,6	11,5
Să furi o mașină doar ca să te plimbi cu ea	72,7	9,1	4,8	1,2	3,0	1,8	1,8	0,6	0,6	3,6
Să consumi droguri	67,9	11,5	5,5	4,2	5,5	1,2	0,6	1,8	-	-
Să minți atunci când ai interesul	15,8	16,4	15,2	7,9	13,9	6,1	2,4	7,9	5,5	7,3
Bărbații sau femeile căsătorite să aibă relații sexuale extraconjugale	49,7	17,6	7,3	5,5	6,7	2,4	3,6	2,4	1,2	2,4
Acceptă mită pentru a-și îndeplini îndatoririle din cadrul slujbei lor	61,2	17,6	7,9	6,1	1,2	1,2	0,6	-	1,8	1,2
Homosexualitatea	34,5	8,5	7,9	6,7	10,9	6,7	5,5	5,5	3,6	7,9
Avortul	30,9	12,1	12,1	10,9	8,5	3,0	4,2	6,1	2,4	8,5
Divorțul	10,9	1,8	6,7	6,7	20,0	9,1	12,7	10,9	9,7	9,7
Eutanasia	15,8	9,7	6,7	6,1	14,5	4,2	6,7	7,3	10,3	15,8
Sinuciderea	55,8	13,9	8,5	4,2	4,8	4,2	2,4	2,4	1,2	1,8
Să arunci gunoaie în locuri publice	62,4	15,8	4,8	4,2	3,6	2,4	-	1,2	-	4,2
Să conduci sub influența băuturilor alcoolice	58,8	18,8	6,7	4,2	2,4	2,4	0,6	1,8	0,6	2,4
Să ai relații sexuale întâmplătoare	27,3	11,5	13,9	7,3	9,1	7,3	6,7	7,3	2,4	7,3
Să fumezi în clădiri publice	29,1	15,2	9,1	9,1	14,5	4,8	5,5	5,5	1,2	5,5
Să conduci peste viteza legală în localitate	14,5	9,1	8,5	6,1	15,8	7,9	8,5	13,3	6,7	9,1
Prostituția	47,9	12,7	9,1	6,1	5,5	4,8	3,6	1,2	1,8	4,8

Tabel nr. 2 Dimensiunea morală – Seminarul Teologic Liceal Ortodox Cluj-Napoca

În ce măsură sunteți de acord cu următoarele:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Să pretinzi de la stat beneficii pentru care nu ești îndreptățit	32,1	8,5	7,9	6,7	9,1	7,3	4,8	2,4	1,8	7,9
Să nu plătești taxele și inpozitele, dacă ai posibilitatea să nu le plătești	20,6	7,9	5,5	6,1	15,2	4,8	6,1	6,7	2,4	18,8
Să furi o mașină doar ca să te plimbi cu ea	65,5	7,3	3,0	1,2	4,2	3,0	3,6	1,8	-	3,0
Să consumi droguri	73,3	3,0	3,0	3,0	4,2	1,2	-	2,4		1,8
Să minți atunci când ai interesul	29,1	10,9	5,5	6,1	17,6	6,1	3,6	3,0	0,6	10,3
Bărbații sau femeile căsătorite să aibă relații sexuale extraconjugale	63,6	9,1	3,6	1,2	3,6	3,6	1,8	0,6	0,6	4,2
Acceptă mită pentru a-și îndeplini îndatoririle din cadrul slujbei lor	53,3	8,5	6,7	3,6	5,5	3,6	2,4	1,8	2,4	5,5
Homosexualitatea	78,2	2,4	1,8	3,0	1,8	0,6	1,2	-	-	3,0
Avortul	66,7	7,3	3,0	3,0	4,2	0,6	1,2	1,2	1,2	4,2
Divorțul	44,2	9,7	6,7	2,4	15,2	4,2	1,2	1,8	2,4	5,5
Eutanasia	44,2	7,3	7,3	6,7	7,9	3,0	2,4	3,0	3,6	6,7
Sinuciderea	78,8	1,8	4,2	1,8	1,2	2,4	1,2	-	1,2	3,0
Să arunci gunoaie în locuri publice	61,8	9,7	4,2	3,0	3,6	3,0	0,6	2,4	0,6	4,2
Să conduci sub influența băuturilor alcoolice	61,8	14,5	3,6	1,2	2,4	3,0	1,8	1,2	-	4,2
Să ai relații sexuale întâmplătoare	33,9	12,7	7,3	4,8	9,1	4,8	3,6	3,6	2,4	13,3
Să fumezi în clădiri publice	48,5	7,9	7,3	4,2	11,5	3,6	2,4	3,6	0,6	6,7
Să conduci peste viteza legală în localitate	22,4	9,1	13,3	6,7	11,5	5,5	5,5	2,4	3,0	16,4
Prostituția	58,8	4,8	7,3	7,9	4,8	4,8	1,8	1,2	2,4	4,8

Tabel nr. 3 Dimensiunea morală – Seminarul Teologic Liceal Neoprotestant Cluj-Napoca

În ce măsură sunteți de acord cu următoarele:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Să pretinzi de la stat beneficii pentru care nu ești îndreptățit	50,8	15,1	4,9	4,9	4,3	2,2	3,2	2,7	2,2	3,8
Să nu plătești taxele și impozitele, dacă ai posibilitatea să nu le plătești	36,8	9,2	4,9	7,0	4,3	4,9	3,2	8,1	3,2	10,8
Să furi o mașină doar ca să te plimbi cu ea	83,2	3,6	0,5	-	1,6	1,6	1,6	0,5	0,5	3,2
Să consumi droguri	82,7	5,9	3,2	1,1	-	-	1,1	-	0,5	1,6
Să minți atunci când ai interesul	65,4	12,4	4,9	1,6	3,8	2,2	0,5	1,1	2,2	3,8
Bărbații sau femeile căsătorite să aibă relații sexuale extraconjugale	87,0	1,1	1,6	1,1	0,5	-	0,5	0,5	-	3,2
Acceptă mită pentru a-și îndeplini îndatoririle din cadrul slujbei lor	76,8	9,2	2,7	0,5	1,6	0,5	1,1	-	0,5	2,2
Homosexualitatea	89,2	1,6	0,5	-	0,5	-	0,5	-	-	1,6
Avortul	80,0	3,8	3,8	1,1	1,6	1,1	-	-	1,1	2,2
Divorțul	62,2	9,2	10,3	5,4	4,9	-	-	-	0,5	3,2
Eutanasia	49,2	11,9	10,8	3,8	6,5	1,6	0,5	2,2	0,5	4,9
Sinuciderea	85,9	5,4	0,5	1,1	0,5	-	-	-	-	3,2
Să arunci gunoaie în locuri publice	67,0	14,6	6,5	2,7	1,1	0,5	0,5	-	1,1	1,6
Să conduci sub influența băuturilor alcoolice	83,8	6,5	2,7	0,5	0,5	-	0,5	-	1,6	1,1
Să ai relații sexuale întâmplătoare	80,5	4,3	2,7	1,1	0,5	1,1	0,5	0,5	0,5	3,8
Să fumezi în clădiri publice	69,7	10,3	6,5	2,2	2,7	-	-	1,1	1,1	2,2
Să conduci peste viteza legală în localitate	26,5	10,8	15,1	11,4	9,2	4,9	4,3	4,9	2,7	5,9
Prostituția	81,1	6,5	1,6	1,1	0,5	1,6	-	0,5	-	2,2

